

FSHKY:n toimintaohje

Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen ja rajoitustoimenpiteiden käyttö erityishuollossa

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	3
2. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen.....	3
2.1. Itsemääräämiskyvyn arvio	4
2.2. Vaihtoehtoiset toimintatavat	4
3. Itsemääräämisoikeussuunnitelma eli IMO-suunnitelma.....	4
4. Rajoitustoimenpiteitä koskevien säännösten soveltaminen	5
4.1. Rajoitustoimenpiteiden käyttö	6
4.2. Asiantuntijatyöryhmä.....	7
5 Rajoitustoimenpiteet	7
5.1. Kiinnipitäminen (42 f).....	7
5.2. Aineiden ja esineiden haltuunotto (42 g §).....	7
5.3. Henkilötarkastus 42h §	8
5.4. Lyhytaikainen erillään pitäminen 42i §	8
5.5. Välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta 42j §.....	9
5.6. Rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa 42k §	9
5.7. Rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö vakavissa vaaratilanteissa 42l §	10
5.8. Valvottu liikkuminen	11
5.9. Poistumisen estäminen 42 n §.....	12
6 Rajoitustoimenpiteen kirjaaminen ja jälkiselvittely	12
7 Päätöksenteko, tiedoksianto ja valitusoikeus	14

1. Johdanto

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) määrittelee erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Erityishuollon tarkoituksena on edistää henkilön päivittäisistä toiminnoista suoriutumista, toimeentuloa, yhteiskuntaan sopeutumista sekä turvata tämän tarvitsema hoito ja muu huolenpito.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muutokset tulivat voimaan 10.6.2016. Kehitysvammalain määräykset koskevat kaikkia kehitysvammaisia ihmisiä, joille on tehty yksilöllinen erityishuolto-ohjelmapäätös. Kehitysvammalain muutosten tarkoituksena on vahvistaa erityishuollossa olevan henkilön oikeutta päättää oman elämänsä asioista ja toimia itsenäisesti. Laki määrittelee, että erityishuollossa olevaa henkilöä on kohdeltava niin, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Erityishuollossa olevan henkilön omat toivomukset, mielipide ja yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon. Henkilölle tulee turvata mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Lisäksi erityishuollossa olevan henkilön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta tulee ylläpitää ja edistää. Lakimuutoksen tarkoituksena on myös vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Muutoksella pyritään varmistamaan, että rajoitustoimenpiteet olisivat viimesijainen keino ja että niitä käytettäisiin vain silloin, kun se on välttämätöntä ja muut keinot eivät riitä.

2. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan henkilön oikeutta määrätä omasta elämästään ja oikeutta päättää itseään koskevista asioista. Itsemääräämisoikeus merkitsee oikeutta yhdenvertaisuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Kyseessä on meille jokaiselle kuuluva perusoikeus, joka liittyy vahvasti perustuslain 10§:n säännökseen yksityiselämän suojasta. Se tarkoittaa yksilön oikeutta elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.

Kehitysvammahuollossa itsemääräämisoikeus tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että henkilöllä on mahdollisuus osallistua palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen vaatii usein toisten ihmisten myötävaikutusta ja usein myös konkreettista tukea. Itsemääräämisoikeuden toteutumisessa suuri vastuu onkin henkilön arjessa toimivilla ihmisillä, kuten asumis- ja päivätoimintayksikön henkilökunnalla. Henkilökunta on avainasemassa erityisesti silloin, kun henkilö on täysin riippuvainen toisen ihmisen avusta ja kertoo arjessa tarpeistaan, haluistaan, mielipiteistään tai kiinnostuksen kohteistaan esimerkiksi elein, ilmein, ääntelyin tai kehonkielellä. Merkittävää on myös työntekijöiden ammattitaito ja asenteet. Henkilökunnalla tulee olla aito halu kuunnella kehitysvammaista henkilöä ja kunnioittaa hänen mielipidettään itseään koskevissa asioissa. Tarkoituksena on että työntekijä antaa tukea päätöksentekoon, ei tee päätöksiä puolesta. Erityishuolto tulee toteuttaa ensisijaisesti yhteisymmärryksessä erityishuollossa olevan henkilön kanssa.

Itsemääräämisoikeus ei tarkoita sitä, että kehitysvammaiset henkilöt voisivat tehdä mitä haluavat. Kaikkien ihmisten toimintaa rajoittavat lait, säännöt ja sopimukset. Kehitysvammaisten kohdalla yksiköiden henkilökunnan antama ohjaus esimerkiksi terveellisiin elämäntapoihin on tärkeässä roolissa.

2.1. Itsemääräämiskyvyn arvio

Kaikkien asiakkaiden, joiden erityishuollossa arvioidaan jouduttavan käyttämään rajoitustoimenpiteitä, itsemääräämiskykyä tulee arvioida. Nykyinen lainsäädäntö ei määrittele itsemääräämiskyvyn arviointia sen tarkemmin. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon asiakkaan oma arvio, samoin päivittäin hänen kanssaan työskentelevien ihmisten näkemykset. Lisäksi arvioinnissa on usein hyvä kuulla asiakkaan läheisiä. Itsemääräämiskyvyn arvion tavoitteena on saada tietoa henkilön kyvystä ymmärtää syy–seuraussuhteita, käyttää harkintakykyään ja kykyä säädellä omaa käyttäytymistään. Itsemääräämiskyvyn arviointia on tarkoituksenmukaista tehdä IMO-suunnitelman yhteydessä (kts. tämän ohjeen luku 3). **Rajoitustoimenpiteitä ei sovelleta henkilöön, joka on itsemääräämiskykyinen.**

2.2. Vaihtoehtoiset toimintatavat

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (42a §) määrittää, että erityishuollon toimintayksiköissä on oltava riittävä määrä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja muuta henkilökuntaa. Henkilökunta tulee perehdyttää ja ohjeistaa työmenetelmiin ja keinoihin, joiden avulla tuetaan ja edistetään erityishuollossa olevien henkilöiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Henkilökunta tulee kouluttaa myös rajoitustoimenpiteiden käyttöä edellyttävien tilanteiden ennaltaehkäisemiseen ja rajoitustoimenpiteiden asianmukaiseen käyttämiseen (esim. AVEKKI-koulutus). Osaaminen tulee varmistaa jatkuvalla harjoittelulla ja kertauskoulutuksilla. Henkilökunnan tulee myös miettiä rajoitustoimenpiteille vaihtoehtoisia ja kuntouttavia toimintatapoja. Henkilökunnan tulee arvioida sitä, mitkä tekijät aiheuttavat asiakkaan haastavaa käyttäytymistä. Lisäksi tulee vahvistaa asiakkaan vuorovaikutus- ja itseilmaisun keinoja. Itsenäistä suoriutumista tulee myös tukea kalusteilla, välineillä ja tilaratkaisuilla (esim. esteettömyys, saavutettavuus, asianmukaiset apuvälineet ja valaistus).

3. Itsemääräämisoikeussuunnitelma eli IMO-suunnitelma

Kaikille erityishuollossa oleville, asumisyksikössä asuville asiakkaille tulee laatia IMO-suunnitelma itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi. Sen laatiminen on palveluntuottajan eli asumisyksikön vastuulla. IMO-suunnitelma laaditaan asumisyksikössä palvelun toteuttamissuunnitelman (voi olla myös muulla nimellä, esim. asumisensuunnitelma) yhteyteen. Suunnitelma tulee laatia, vaikka rajoitustoimenpiteitä ei olisi käytössä. Suunnitelmaan on myös hyvä kirjata kaikki sellaiset tilanteet/seikat jotka viittaavat rajoittamiseen, mutta eivät sitä ole.

Esimerkiksi:

- Pyörätuolin turvavyö, joka on käytössä mahdollistaakseen asiakkaan osallistumisen
- Asiakkaan shampoiden, rahojen, herkkujen yms. säilyttäminen yksikön yhteisessä kylpyhuoneessa / ohjaajien toimistossa, josta asiakas saa tuotteet halutessaan käyttöönsä
- Asiakkaalla kypärä, jonka hän saa halutessaan pois päästä eikä sitä laiteta takaisin

Suunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot:

- **toimenpiteet henkilön itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi ja edistämiseksi sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi**

- **kohtuulliset mukautukset henkilön täysimääräisen osallistumisen ja osallisuuden turvaamiseksi**
- **henkilön käyttämät kommunikaatiomenetelmät**
- **keinot, joilla henkilön erityishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman rajoitustoimenpiteitä**
- **rajoitustoimenpiteet, joita henkilön erityishuollossa arvioidaan jouduttavan käyttämään**

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3a§) määrittää, että vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi asiakkaalle on laadittava palvelusuunnitelma (voi olla myös asumisensuunnitelma, hoito- ja kuntoutussuunnitelma tms.). Palvelusuunnitelman laadinnasta vastaa vammaispalvelujen työntekijät ja asumisensuunnitelman laadinnasta vastaa asumisyksikkö. Suunnitelma sisältää myös IMO-suunnitelman olennaisen sisällön. IMO-suunnitelma tulee tämän vuoksi laatia yhteistyössä erityishuollossa olevan henkilön, hänen laillisen edustajan tai palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvan omaisen tai muun läheisen kanssa. Tarpeen mukaan suunnitelman laadinnassa voi olla mukana myös esim. päivätoiminta. Mikäli läheisten tai muiden tahojen ei ole mahdollista osallistua IMO-suunnitelman tekemiseen, heidän kanssaan tulee sopia erikseen, miten he saavat tiedon suunnitelmasta. **IMO-suunnitelma tulee lain mukaan tarkistaa aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään kuuden kuukauden välein.**

Mikäli IMO-suunnitelma sisältää rajoitustoimenpiteitä, toimitetaan suunnitelma asiantuntijatyöryhmälle (kts. kohta 4.2.) luettavaksi rajoitustoimenpidepäätöksen käsittelyn yhteydessä. Jos asiantuntijatyöryhmä toteaa rajoitustoimenpiteet aiheellisiksi, rajoitustoimenpiteestä tehdään hallinnollinen päätös, jonka allekirjoittaa FSHKY:n vammaispalvelupäällikkö tai virkasuhteessa oleva lääkäri.

4. Rajoitustoimenpiteitä koskevien säännösten soveltaminen

Erityishuollossa mainittuja rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan silloin, kun:

- **Erityishuollossa oleva henkilö ei kykene tekemään hoitoaan tai huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään tekojensa seurauksia**
- **rajoitustoimenpiteen käyttäminen on välttämätöntä hänen terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi (ei esimerkiksi rangaistukseksi tai henkilöstön riittämättömyyden vuoksi.) ja**
- **kun muut, lievemmät keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia tai riittäviä.**

Rajoitustoimenpiteiden tulee olla viimesijaisin toimenpide, sillä niillä puututaan ihmisten perusoikeuksiin. Rajoitustoimenpiteistä tulee valita vähiten perusoikeuksiin kajoava. Esimerkiksi seuraaviin on mahdollista vaikuttaa ilman rajoittavia toimenpiteitä:

- Somaattiset sairaudet, kipu, lääkkeiden haittavaikutukset
- Aistipoikkeavuudet
- Sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriöt, autismikirjon häiriöt
- Mielenterveyshäiriöt
- Kommunikaatiohäiriöt
- Turvattomuus

- Asiakasryhmän ihmissuhteisiin liittyvät ongelmat
- Vääränlaiset tai epätarkoituksenmukaiset ohjauskeinot, yksilöllisten tarpeiden huomioonottamattomuus, laitosmaiset rutiinit tai henkilöstöresurssien puute

Yksikön henkilökunnan tulee aina arvioida asiakkaan ymmärrys- ja itsemääräämiskyky kyseessä olevaan rajoitustoimenpiteeseen nähden.

Rajoitustoimenpiteitä ei sovelleta tilanteessa, jossa henkilö kykenee ymmärtämään asian merkityksen ja käyttäytymisensä seurauksen suhteessa kyseessä olevaan rajoitustoimenpiteeseen.

4.1. Rajoitustoimenpiteiden käyttö

Erityishuoltolain mukaisia rajoitustoimenpiteitä koskevia säännöksiä sovelletaan sekä vapaaehtoisessa että tahdosta riippumattomassa erityishuollossa. Lain mukaan rajoitustoimenpiteitä on mahdollista käyttää tehostettua palveluasumista, laitospalveluja tai vastaavia yksityisiä palveluja järjestettäessä. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää lisäksi osittain myös työ- ja päivätoiminnassa (julkinen tai yksityinen sosiaalihuollon toimintayksikkö), mikäli toimintayksikössä on riittävä määrä sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Rajoitustoimenpideohjeet koskevat myös lyhytaikaishoidossa, kriisijaksolla sekä tutkimusjaksolla olevia asiakkaita. Myös IMO-suunnitelma tulee laatia heille.

Rajoitustoimenpiteen on oltava henkilön hoidon ja huolenpidon kannalta perusteltu, tarkoitukseen sopiva ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Jos henkilöön kohdistetaan useampia rajoitustoimenpiteitä samanaikaisesti tai peräkkäin, niiden yhteisvaikutukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Rajoitustoimenpide on toteutettava erityishuollossa olevan henkilön ihmisarvoa kunnioittaen, mahdollisimman turvallisesti ja hänen perustarpeistaan huolehtien. Rajoitustoimenpiteen käyttö on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä tai jos se vaarantaa erityishuollossa olevan henkilön terveyden tai turvallisuuden.

Myös muistisairaaseen tai neliraajahalvaantuneeseen henkilöön voidaan soveltaa rajoitustoimenpiteitä. Rajoittaminen edellyttää, että henkilöllä on erityishuolto-ohjelmapäätös, hänen laitosasumisensa tai tehostettu palveluasuminen (tai työ- ja päivätoiminta) on myönnetty erityishuoltolain mukaisena palveluna ja rajoittamisen edellytykset täyttyvät.

Jos rajoitustoimenpide kohdistuu alaikäiseen, rajoitustoimenpidettä käytettäessä on otettava huomioon alaikäisen etu sekä hänen ikänsä ja kehitystasonsa. Tällöin pohdittavaksi tulee milloin rajojen asettaminen kuuluu normaaliin kasvatustyöhön ja milloin kyseessä on rajoitustoimenpide. Alaikäisen asiakkaan kohdalla hänen huoltajaa on kuultava hoitoa suunniteltaessa ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä päätettäessä.

Mikäli erityishuollossa on käytetty 42 f–42 n §:ssä mainittuja rajoitustoimenpiteitä, toimintayksikön on viipymättä arvioitava rajoitustoimenpiteen käyttöön johtaneita syitä ja keinoja, joiden avulla voidaan jatkossa vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Jos muussa kuin tahdosta riippumattomassa erityishuollossa olevan henkilön erityishuollossa on käytetty toistuvasti tai pitkäaikaisesti 42 j, 42 l tai 42 m §:ssä tai 42 n §:n 2 momentissa tarkoitettua rajoitustoimenpidettä, toimintayksikössä on arvioitava, täyttyvätkö edellytykset tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määräämiseksi. Huomioitavaa on, että muuta kuin lyhytkestoista poistumisen estämistä voidaan käyttää vain tahdosta riippumattomassa erityishuollossa.

4.2. Asiantuntijatyöryhmä

Rajoitustoimenpiteiden toteuttamisessa ja niiden varalta yksikössä on oltava käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus. Tärkeää on että asiantuntijatyöryhmä toimii tiiminä ja että se tosiasiallisesti tuntee yksikön, sen toiminnan ja asiakkaat niin, että ryhmä pystyy antamaan tarvittavan asiantuntija-avun.

FSHKY:ssä kuntayhtymän asiakkaiden osalta asiantuntijatyöryhmän palvelu tarjotaan sekä kuntayhtymän omiin, että sen käyttämiin yksityisiin palveluyksiköihin. Asiantuntijatyöryhmään kuuluu perusterveydenhuollon lääkäri, vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä ja psykologi. Asiakkaiden omatyöntekijät (kehitysvammahuollon palveluohjaajat) valmistelevat päätösesitykset yhdessä läheisten/edunvalvojen ja asiakkaan asumisyksikön kanssa. Asiantuntijatyöryhmä perehtyy asiakaskohtaisiin päätösesityksiin asiakkaan kehitysvammahuollon palvelusuunnitelman, IMO-suunnitelman, erityishuolto-ohjelmapäätöksen ja asiakkaasta tehdyn rajoitustoimenpide-esityksen pohjalta.

5 Rajoitustoimenpiteet

Laissa säädettyjen yleisten ja erityisten edellytysten täytyessä voidaan käyttää seuraavia rajoitustoimenpiteitä:

5.1. Kiinnipitäminen (42 f)

- Henkilöstä voidaan pitää lyhytaikaisesti kiinni rauhoittamistarkoituksessa
- Kiinnipitäminen voi sisältää myös henkilön siirtämisen toimintayksikön tiloissa
- Kiinnipitäminen on toteutettava hyväksyttävää hoidollista menetelmää käyttäen
- Ratkaisun kiinnipidosta tekee toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö
- Ratkaisun toteuttaja kirjaa rajoitteen käytön asiakastietojärjestelmään, rajoitustoimenpidettä koskevan selvityksen ja tiedoksiannon tekeminen (kts. kohta 6)
- Rajoitustoimenpiteestä ei tehdä kirjallista päätöstä
- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa, tehostetussa palveluasumisessa sekä työ- ja päivätoiminnassa

5.2. Aineiden ja esineiden haltuunotto (42 g §)

- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa, tehostetussa palveluasumisessa sekä työ- ja päivätoiminnassa
- Henkilöltä voidaan ottaa toimintayksikön haltuun aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan vakavasti terveyttä tai turvallisuutta taikka merkittävästi vahingoittamaan omaisuutta ja joita todennäköisesti käytettäisiin tähän tarkoitukseen (esim. ampuma-aseet tai teräaseet)
- Ratkaisun tekee toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö
- Jos aineet ja esineet palautetaan asiakkaalle vuorokauden kuluessa haltuunotosta, ei tehdä kirjallista päätöstä, eikä siitä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Kirjallinen valituskelpoinen päätös haltuunotosta tehdään mikäli aineita tai esineitä ei palauteta erityishuollossa olevalle henkilölle vuorokauden kuluessa haltuunotosta
- Haltuunotettu omaisuus on palautettava henkilölle viimeistään toimintayksikössä annetun erityishuollon päätyttyä, jollei sen luovuttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä

- Esim:
  - Mikäli hygieniatuotteet ovat lukitussa kaapissa eikä asiakas saa niitä vapaaseen käyttöönsä silloin kun haluaa, kyseessä on rajoitustoimenpide.
  - Puhelin ja tupakkatuotteet eivät kuulu haltuunotettaviin aineisiin ja esineisiin
  - Myöskään rahoja ei voida ottaa haltuun 42g§:n mukaan, ellei asiakas vaaranna omaa tai muiden terveyttä tai turvallisuutta (esim. syömällä rahaa). Yksikössä usein säilytetään asiakkaan rahoja yhteisessä paikassa henkilökunnan ”takana”. Erityishuoltolaki ei anna tarkempaa selvitystä rahojen säilyttämisestä, joten ainakin toistaiseksi noudatetaan yksikön omia ohjeistuksia asiakkaiden raha-asioiden hoitamisesta.
  - Jälkiselvittely voidaan tehdä puolivuositain, koska aineet ja esineet ovat koko ajan henkilökunnan hallussa. Tärkeää on kuitenkin, että päivittäiskirjauksissa on nähtävillä asiakkaan saama hoito ja huolenpito (esim. parta on ajettu, asiakkaalle annettu shampoota).

5.3. Henkilötarkastus 42h §

- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa, tehostetussa palveluasumisessa sekä työ- ja päivätoiminnassa
- Henkilölle voidaan tehdä henkilötarkastus, jos on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on vaatteissaan tai muutoin yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa vaarallisia aineita tai esineitä. Edellytyksenä on, että erityishuollossa oleva tai muu henkilö todennäköisesti käyttäisi aineita tai esineitä vaarantamaan vakavasti terveyttä tai turvallisuutta taikka merkittävästi vahingoittaisi omaisuutta. Tarkastus tarkoittaa asiakkaan vaatteiden, taskujen, lompakon, laukun tai muun vastaavan kannettavan välineen tarkastamista ja vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaa käsin koettelemista. Henkilötarkastus ei oikeuta riisuttamaan henkilöä eikä anna oikeutta henkilökatsastuksen tekemiseen
- Henkilötarkastus on tehtävä toisen sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu
- Tarkastuksen tekijän ja tarkastuksessa läsnä olevan henkilön on oltava pääsääntöisesti tarkastuksen kohteena olevan henkilön kanssa samaa sukupuolta. Poikkeukset:
  - tarkastuksen tekijä ja tarkastuksessa läsnä oleva henkilö ovat terveydenhuollon ammattihenkilöitä
  - toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevan tai toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden varmistamiseksi
- Henkilötarkastusta koskevan ratkaisun tekee asumis- tai päivätoimintapalvelujen esihenkilö. Kiireellisissä tilanteissa ratkaisun voi tehdä toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka on viipymättä ilmoitettava asiasta asumis- tai päivätoimintapalvelujen esihenkilölle
- Ratkaisusta ei voi valittaa hallinto-oikeuteen
- Haltuunotosta on tehtävä kirjallinen päätös, jollei aineita tai esineitä palauteta erityishuollossa olevalle henkilölle yhden vuorokauden kuluessa haltuunotosta. Päätöksen tekee vammaispalvelupäällikkö

5.4. Lyhytaikainen erillään pitäminen 42i §

- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa ja tehostetussa palveluasumisessa
- Henkilö voidaan viedä lyhytaikaisesti, enintään kahdeksi tunniksi, erilleen muista henkilöistä rauhoittamistarkoituksessa (huoneen oven voi tarvittaessa lukita)
- Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön on valvottava henkilöä koko erillään pitämisen ajan samassa tilassa tai sen välittömässä läheisyydessä
- Henkilökunnalla ja erillään pidettävällä henkilöllä on oltava mahdollisuus saada yhteys toisiinsa.

- Ratkaisun tekee asumispalvelujen esihenkilö. Kiireellisissä tilanteissa ratkaisun voi tehdä toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka on viipymättä ilmoitettava asiasta asumispalvelujen esihenkilölle
- Ratkaisusta ei voi valittaa hallinto-oikeuteen
- Rajoitteen käytöstä ei tehdä kirjallista päätöstä

5.5. Välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta 42j §

- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa ja tehostetussa palveluasumisessa
- Erityishuollossa olevaa henkilöä on hoidettava terveydenhuoltoa annettaessa ensisijaisesti yhteisymmärryksessä hänen kanssaan potilaslain 6-9 §:ssä säädetyllä tavalla
- Hoidostaan päättämään kykenemättömälle henkilölle voidaan antaa lääketieteellisesti välttämätön terveydenhuolto vastustuksesta riippumatta, jos hoitamatta jättäminen uhkasi vaarantaa vakavasti henkilön terveyden
- Hoito- ja tutkimustoimenpidettä suorittaessa henkilöstä voidaan pitää lyhytaikaisesti kiinni tai hänen liikkumistaan voidaan rajoittaa rajoittavan välineen avulla lyhytaikaisesti, kuitenkin enintään tunnin ajan
- Rajoittavien välineiden on täytettävä terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetun lain (629/2010) mukaiset vaatimukset
- Henkilön tilaa on seurattava ja arvioitava jatkuvasti hänen terveytensä ja turvallisuutensa edellyttämällä tavalla
- Rajoitustoimenpiteen voi toteuttaa virkasuhteessa oleva lääkäri tai lääkärin ohjeiden mukaan toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva terveydenhuollon ammattihenkilö
- Ratkaisun rajoitustoimenpiteestä tekee virkasuhteessa oleva lääkäri. Kiireellisissä tilanteissa ratkaisun rajoitustoimenpiteestä voi tehdä henkilöä hoitava lääkäri tai toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka on välittömästi ilmoitettava asiasta henkilöä hoitavalle lääkärille
- Ratkaisusta ei voi valittaa hallinto-oikeuteen
- Jos on ilmeistä, että tarve välttämättömän terveydenhuollon antamiseen vastustuksesta riippumatta on toistuvaa, virkasuhteessa oleva lääkäri voi tehdä rajoitustoimenpiteen toistuvasta käytöstä kirjallisen valituskelpoisen päätöksen enintään 30 päiväksi kerrallaan
  - Rajoitustoimenpidettä voidaan kussakin tilanteessa tällöinkin käyttää vain, jos rajoitustoimenpiteen käytön edellytykset täyttyvät
  - Kirjallista päätöstä tehtäessä on pyydettävä ja otettava huomioon asiantuntijoiden arviot rajoitustoimenpiteestä. Asiantuntijoiden on säännöllisesti seurattava ja arvioitava rajoitustoimenpiteen toistuvaa käyttöä

5.6. Rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa 42k §

- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa, tehostetussa palveluasumisessa sekä työ- ja päivätoiminnassa
- Jos henkilön terveys tai turvallisuus muutoin todennäköisesti vaarantuisi, henkilöllä voidaan käyttää:
  - Sängystä putoamista estävää välinettä, joka ei rajoita henkilön raajojen tai kehon liikkeitä, henkilön yö- ja päiväaikaisen lepäämisen ajan ja lyhytaikaisesti muiden päivittäisten toimintojen ajan
  - Tuolista putoamista estävää välinettä lyhytaikaisesti henkilön ruokailun ja muiden vastaavien päivittäisten toimintojen ajan
  - Itsensä vahingoittamista estävää tai turvallisuutta lisäävää välinettä tai asustetta, joka ei rajoita henkilön raajojen tai kehon liikkeitä tai vähäistä enempää henkilön toimintaa

- Rajoittavien välineiden ja asusteiden on täytettävä terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetun lain mukaiset vaatimukset
- Rajoittavaa välinettä tai asustetta voidaan käyttää vain välttämättömän ajan ja ainoastaan tarkoituksensa mukaisella tavalla
- Rajoittavaa välinettä tai asustetta käytettäessä erityishuollossa olevan henkilön tilaa on seurattava ja arvioitava hänen terveytensä ja turvallisuutensa edellyttämällä tavalla
- Rajoittavan välineen tai asusteen käyttö on lopetettava välittömästi, jos se vaarantaa henkilön terveyden tai turvallisuuden
- Ratkaisun tekee toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö asumispalvelujen esihenkilön ohjeiden mukaisesti
- Jos rajoittavan välineen tai asusteen käyttö on säännönmukaista ja pitkäkestoista, tekee toistuvasta käytöstä kirjallisen valituskelpoisen päätöksen enintään kuuden kuukauden ajaksi vammaispalvelupäällikkö. Päätöstä tehtäessä pyydetään ja otetaan huomioon asiantuntijoiden arviot rajoittavan välineen tai asusteen käytöstä
- Rajoitustoimenpidettä voidaan kussakin tilanteessa tällöinkin käyttää vain, jos rajoitustoimenpiteen käytön edellytykset täyttyvät
- Esim:
  - Sängyn- tai suihkulavetin laidat. Mikäli sängynlaidat ovat koko yön ylhäällä ja ne lasketaan vain hoitotoimenpiteiden ajaksi (esim. vaipanvaihto), voidaan aika illasta aamuun katsoa yhdeksi rajoitustoimenpiteeksi
  - Pyörätuolin turvavyö ei ole rajoittamista, jos se mahdollistaa osallistumisen yhteiseen toimintaan, asiakas haluaa vyön kiinni ja ymmärtää sen merkityksen ja asiakas saa vyön auki halutessaan
  - Epilepsiakypärä. Mikäli asiakas saa otettua epilepsiakypärän pois, mutta se joudutaan toistuvasti laittamaan hänen päähänsä uudelleen, jotta hänen terveytensä tai turvallisuutensa ei vaarantuisi, rajoitustoimenpidepäätös tulee tehdä. Tilanteissa, joissa asiakas ymmärtää kypärän merkityksen ja suostuu pitämään sitä, ei tarvita rajoituspäätöstä
  - Painopeitto ei ole rajoitustoimenpide, mikäli asiakas saa sen itse pois päältä
- **Jos henkilö kykenee ymmärtämään rajoitustoimenpiteen merkityksen, hän voi lain mukaan antaa pätevän suostumuksensa asusteen tai välineen käyttöön. Tällöin kyse ei ole rajoitustoimenpiteestä.**

5.7. Rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö vakavissa vaaratilanteissa 421 §

- Voidaan käyttää laitonasumisessa tai tehostetussa palveluasumisessa
- Henkilöllä voidaan käyttää liikkumista tai henkilön toimintaa merkittävämmän rajoittavaa välinettä tai asustetta vain, jos henkilö muutoin todennäköisesti vaarantaisi **vakavasti** oman terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden henkilöiden terveyden tai turvallisuuden
- Rajoittavaa välinettä tai asustetta voidaan käyttää vain välttämättömän ajan ja ainoastaan tarkoituksensa mukaisella tavalla
- Rajoittavien välineiden ja asusteiden on täytettävä terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetun lain mukaiset vaatimukset
- Rajoitustoimenpiteen aikana henkilön tilaa on seurattava ja arvioitava hänen terveytensä ja turvallisuutensa edellyttämällä tavalla
- Käyttö on lopetettava välittömästi, jos se vaarantaa henkilön terveyden tai turvallisuuden
- **Muun kuin sitomiseen käytettävän välineen tai asusteen käytöstä** tekee kirjallisen valituskelpoisen päätöksen vammaispalvelupäällikkö. Päätöstä tehtäessä on pyydettävä ja otettava huomioon asiantuntijoiden arviot rajoittavan välineen tai asusteen käytöstä.
- Kiireellisissä tilanteissa ratkaisun muun kuin sitomiseen käytettävän rajoittavan välineen tai asusteen käytöstä voi tehdä henkilöä hoitava lääkäri tai asumispalvelujen esihenkilön ohjeiden

mukaisesti sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö. Ratkaisusta on ilmoitettava välittömästi vammaispalvelupäällikölle, jonka jälkeen asiasta on päätettävä kirjallisella päätöksellä.

- Esim:
  - Henkilöllä, joka saattaa syödä eritteitä, on mahdollista käyttää hygienihaalaria. Hygienihaalaria tulee käyttää kuitenkin vain erittäin haasteellisissa tilanteissa, kun muut keinot on kokeiltu eivätkä ne ole riittäviä. Ennen hygienihaalarin käyttöönottoa voi kokeilla haalarin käyttöä niin että vetoketjut ovat edessä tai vaihtoehtoisesti voi kokeilla vetoketjullisen jumpsuutin käyttöä
- **Lepositeitä voi käyttää ainoastaan yksiköissä, joissa on paikalla lääkäri 24/7.** Sidottuna voidaan pitää vain välttämättömän ajan, kuitenkin yhtäjaksoisesti tai toistuvasti yhteensä enintään kahdeksan tunnin ajan. Käyttö edellyttää lääkärin valvontaa ja arviointia kahden tunnin välein. Henkilön tilaa on seurattava siten, että terveydenhuollon ammattihenkilö on näkö- ja kuuloyhteydessä henkilöön. Mikäli yksikössä on käytetty sitomista, on toimintayksikön tehtävä siitä ilmoitus aluehallintovirastolle kahden viikon kuluessa

5.8. Valvottu liikkuminen

- Voidaan toteuttaa laitosasumisessa, tehostetussa palveluasumisessa sekä työ- ja päivätoiminnassa
- Henkilön liikkumista toimintayksikössä, poistumista toimintayksiköstä ja liikkumista toimintayksikön tai sen yhteydessä olevan piha-alueen ulkopuolella voidaan valvoa, jos henkilö muutoin todennäköisesti vaarantaisi oman terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden henkilöiden terveyden tai turvallisuuden. Jos muut ei-rajoittavat keinot ole riittäviä, henkilön liikkumista voidaan valvoa henkilön ylle kiinnitettävän teknisen valvontalaitteen avulla, suunnitellusti saattajan avulla tai muulla vastaavalla tavalla. Henkilön liikkumista koskeva suunnitelma on kirjattava henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelmaan. Valvottaessa henkilön liikkumista on erityisesti huolehdittava siitä, ettei muiden henkilöiden liikkumisvapautta rajoiteta. Muiden toimintayksikössä olevien asiakkaiden poistuminen tulee mahdollistaa esimerkiksi niin, että henkilökunta avaa heille oven tai niin, että heille annetaan avain tai muu oven avaamisen mahdollistava väline tai keino.
- Valvotusta liikkumisesta enintään seitsemän päivän ajaksi tekee kirjallisen valituskelpoisen päätöksen toimintayksikön vastaava johtaja.
- Tätä pidemmästä, yhteensä kuusi kuukautta kestävästä valvotusta liikkumisesta tekee kirjallisen päätöksen virkasuhteessa oleva vammaispalvelupäällikkö. Päätöstä tehtäessä pyydetään ja otetaan huomioon asiantuntijoiden arviot henkilön valvotusta liikkumisesta
- Mikäli muut liikkumisen valvonnan keinot eivät ole riittäviä henkilön valvomiseksi yöaikaan, voidaan henkilön oman huoneen ovi lukita yöksi korkeintaan kahdeksan tunnin ajaksi. Henkilöllä on tällöin oltava mahdollisuus tarvittaessa poistua huoneesta saatettuna. Lukitussa huoneessa olevaa henkilöä on valvottava koko lukitsemisen ajan olemalla hänen välittömässä läheisyydessään. Henkilökunnalla ja erillään pidettävällä henkilöllä on oltava mahdollisuus saada yhteys toisiinsa
- Esimerkiksi:
  - Mikäli asiakkaan terassin ovi on lukittu, eikä hän pääse (yksikön henkilökunta ei avaa ovea) sinne halutessaan, kyseessä on rajoitustoimenpide
  - Mikäli asiakas pyrkii toistuvasti poistumaan yksiköstä yksin, mutta häntä ei voida turvallisuuden takaamiseksi yksin päästää liikkumaan, kyseessä on rajoitustoimenpide
  - Asumisyksikön lukitut ovet eivät ole rajoittamista, mikäli asiakas pääsee ulos aina halutessaan

5.9. Poistumisen estäminen 42 n §

- Voidaan käyttää laitonasumisessa ja tehostetussa palveluasumisessa
- Henkilöä voidaan estää poistumasta toimintayksiköstä tai toimintayksikön yhteydessä olevalta piha-alueelta, jos hän saattaisi poistumisellaan itsensä tai toisen henkilön alttiiksi välittömästi uhkaavalle ja vakavalle terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle
- Vastaavin edellytyksin henkilö voidaan noutaa takaisin toimintayksikköön tai sen yhteydessä olevalle piha-alueelle, jos henkilö tavoitetaan sen välittömästä läheisyydestä
- Poistumisen estämiseksi ja henkilön noutamiseksi saadaan käyttää voimakeinoja, jos ne ovat välttämättömiä, kun otetaan huomioon vastustuksen laatu ja voimakkuus, tilanteen uhkaavuus sekä muut olosuhteet
- Kiireellisessä tilanteessa poistumisen estämistä koskevan lyhytkestoisen ratkaisun tekee toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka on viipymättä ilmoitettava asiasta asumispalvelujen esihenkilölle
- Ratkaisusta ei voi valittaa hallinto-oikeuteen
- Poistumisen estämisen aikana tapahtuvaa henkilön ulkoilua ja muuta liikkumista koskeva suunnitelma on kirjattava henkilön hoito- ja palvelusuunnitelmaan
- Poistumisen estämisen yhteydessä on erityisesti huolehdittava siitä, ettei muiden henkilöiden liikkumisvapautta rajoiteta
- Pidempiaikaista poistumisen estämistä on mahdollista toteuttaa vain tahdosta riippumattomassa erityishuollossa lain määrittelemien edellytyksin
- Esimerkiksi:
  - Mikäli ulos pyrkivä asiakas päättää ohjaajan kanssa keskusteltuaan olla lähtemättä ulos, hänen poistumistaan ei estetä. Mikäli asiakas kuitenkin pyrkii ulos ohjauksesta huolimatta ja häntä estetään poistumasta, kyseessä on poistumisen estäminen

6 Rajoitustoimenpiteen kirjaaminen ja jälkiselvittely

Rajoitustoimenpiteillä puututaan asiakkaan perus- ja ihmisoikeuksiin. Sen vuoksi on sekä asiakkaan että henkilökunnan oikeusturvan kannalta tärkeää, että rajoitustoimenpiteiden käyttö kirjataan huolellisesti.

Jos erityishuollossa olevaan henkilöön on kohdistettu 42 f–42 n §:ssä tarkoitettu rajoitustoimenpide, rajoitustoimenpiteen käyttöä on arvioitava erityishuollossa olevan henkilön kanssa viipymättä sen käytön päättymisen jälkeen. Jälkiselvittelyssä on arvioitava rajoitustoimenpiteen perusteita ja keinoja, joiden avulla voidaan jatkossa välttää rajoitustoimenpiteiden käyttö. Selvitys kirjataan asiakkaan asiakasasiakirjoihin.

Joistakin rajoitustoimenpiteistä (esim. kiinnipitäminen, henkilötarkastus ja lyhytaikainen erillään pitäminen) tehdään ei-kirjallinen ratkaisu, joka kirjataan ao. henkilön asiakasasiakirjoihin. Joistakin rajoitustoimenpiteistä (esim. valvottu liikkuminen) tehdään kirjallinen päätös. Kummassakin tapauksessa jokainen käytetty rajoitustoimenpide kirjataan asiakkaan asiakirjoihin siten kuin kehitysvammalain 42 o §:n 2 momentissa säädetään.

Erityishuollossa olevaa henkilöä koskeviin asiakas- tai potilasasiakirjoihin on kirjattava:

- Rajoitustoimenpiteen käyttö ja sen perusteet
- Rajoitustoimenpiteen alkamis- ja päättymisajankohta
- Rajoitustoimenpidettä koskevan ratkaisun tai päätöksen tekijä ja rajoitustoimenpiteen suorittaja

- Asiakkaan näkemys rajoitustoimenpiteestä
- Rajoitustoimenpiteen vaikutukset asiakkaaseen
- Esimerkkejä:
  - **Päätös rajoittavien välineiden tai asusteiden käytöstä päivittäisissä toiminnoissa 42k §:**
Aloitus: Asukkaan turvallisuuden takaamiseksi ja putoamisriskin vuoksi sängyn/suihkuvaunun laita on nostettu ylös. Asukkaalle on kerrottu laidan ylösnostamisesta. Hän ei vastustanut sitä ja vaikutti tyytyväiseltä/tyytymättömältä (kirjaa miten asukas reagoi laidan nostoon, ei tarvitse aina olla sama reagointi). Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi).
Lopetus: rajoitustoimenpide päätetty, sängyn/suihkuvaunun laita laskettu alas. Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi)
  - **Päätös välttämättömän terveydenhuollon antamisesta vastustuksesta riippumatta 42j §:**
Aloitus: Asukkaan turvallisuuden ja terveyden takaamiseksi kaappien ja jääkaapin ovet lukittu. Asukkaalle on kerrottu kaappien lukkoon laittamisesta. Hän ei vastustanut kaappien lukkoon laittoa ja vaikutti rauhalliselta/tyytyväiseltä/tyytymättömältä (kirjaa miten asukas reagoi kaappien lukkoon laittoon, ei tarvitse olla aina sama reagointi). Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi)
Lopetus: Rajoitustoimenpide päätetty, kaappien ovien lukot avattu. Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi)
    - **Päätös rajoittavien välineiden tai asusteiden käytöstä vakavissa vaaratilanteissa 42l §:**
Aloitus: Asukkaan turvallisuuden ja terveyden takaamiseksi hygienihaalari on puettu päälle. Asukkaalle kerrottu hygienihaalarin päälle pukemisesta. Hän ei vastustanut sitä ja vaikutti rauhalliselta/tyytyväiseltä/tyytymättömältä (kirjaa miten asukas reagoi hygienihaalarin päälle pukemiseen, ei tarvitse aina olla sama reagointi). Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi)
Lopetus: Hygienihaalari riisuttu. Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi)
    - **Päätös valvotusta liikkumisesta 42m §:**
Aloitus: Asukkaan turvallisuuden takaamiseksi kodin ulkopuolella liikkuminen yhdessä hoitajan/ohjaajan kanssa, koska asukas ei osaa varoa ympäröivää liikennettä. Asukkaalle kerrottu lenkille lähdöstä ja hän vaikutti tyytyväiseltä/rauhalliselta/tyytymättömältä (kirjaa miten asukas reagoi lenkille lähtöön, ei tarvitse aina olla sama reagointi). Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi)
Lopetus: Rajoitustoimenpide päätetty, lenkiltä saavuttu kotiin. Päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut (ammattihenkilön nimi).
- **Erityishuollossa olevalle henkilölle on viipymättä annettava selvitys** rajoitustoimenpiteen sisällöstä ja perusteista sekä käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista. Selvitys on annettava ymmärrettävässä muodossa ja saavutettavalla tavalla ottaen huomioon vastaanottajan käyttämät kommunikaatiomenetelmät. Selvityksen antaa rajoitustoimenpiteen tehnyt henkilö ja se kirjataan asiakkaan asiakasasiakirjoihin. **Asiakkaan lailliselle edustajalle taikka hänen läheiselleen tulee antaa selvitys käytetyistä rajoitustoimenpiteistä kuukausittain.** Lisäksi selvitys käytettyjen rajoitustoimenpiteiden sisällöstä ja perusteista on annettava **myös henkilön omatyöntekijälle** (kehitysvammahuollon palveluohjaaja). Selvitys tulee antaa kirjallisena.

7 Päätöksenteko, tiedoksianto ja valitusoikeus

Kirjallisen valituskelpoisen päätöksen tekee lain mukaisesti virkasuhteessa oleva lääkäri tai vammaispalvelupäällikkö.

Päätöksen sisältö:

- Henkilön tunnistetiedot
- Rajoitustoimenpiteen kuvaus
- Lainkohta, johon rajoitustoimenpiteen käyttö perustuu
- Säädöksen tulkinta
- Kuka on tehnyt arvion rajoittamisesta ja mahdollisesti pyydetty ja päätöksenteossa käytetyt asiantuntija-arviot
- Valitusaika 30 vrk ja tapa jolla se lasketaan. Valitusaika lasketaan päätöksen tiedoksisaannista lukien. Päätöksen oletetaan olevan vastaanottajalla 7 vrk kuluessa sen lähettämisestä.
- Valitusosoitus: Hämeenlinnan Hallinto-oikeus, Raatihuoneenkatu 1, 13100 Hämeenlinna

Valituskelpoinen päätös on annettava tiedoksi:

- Henkilölle itselleen ja henkilön lailliselle edustajalle tai jollei täysi-ikäisellä henkilöllä ole laillista edustajaa, hänen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisellaan tai muulle läheisellään

Hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta:

- 42 g §:n 2 momentissa tarkoitettuun aineiden ja esineiden haltuunottoa koskevaan kirjalliseen päätökseen
- 42 j §:n 5 momentissa tarkoitettuun kirjalliseen päätökseen, joka koskee välttämättömän terveydenhuollon antamista henkilön vastustuksesta riippumatta
- 42 k §:n 3 momentissa tarkoitettuun kirjalliseen päätökseen, joka koskee rajoittavan välineen tai asusteen toistuvaa käyttöä päivittäisissä toiminnoissa
- 42 l §:ssä tarkoitettuun kirjalliseen päätökseen, joka koskee rajoittavan välineen tai asusteen käyttöä vakavissa vaaratilanteissa
- 42 m §:ssä tarkoitettua valvottua liikkumista koskevaan kirjalliseen päätökseen